

PETER POGÁDY

EMANCIPÁCIA OBČANA

...DUSO...
...AS
...RAS?
...MI BYTÍM!

AKÉ SOCIÁLNE
KRITÉRIÁ STE
POMĚNALI VY, KEĎ STE
SÚ ČEZ KAMARÁTOV
VYRAVOVALI BYTÍ?

ZÁKON 201
§ 3
ZÁKON NÁJMU BYTU
...PRÁVNÍK JÁMATEL BYTU
...1 PÍSM. A1. R1 -

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont

zv. 11

Peter Pogády

Emancipácia občana

Copyright ©Peter Pogády, 2012
Cover design © Hana Fašungová
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Peter Pogády: EMANCIPÁCIA OBČANA
Jazyková redaktorka: Alica Klobučníková
Obálka: Hana Fašungová
Sadzba: Hana Fašungová, fasungova@gmail.com
Tlač: Alfaprint

ISBN 978-80-8061-471-3

Obsah

Projekt Európa a zápas o európsku identitu	9
Zmysel našich koreňov	13
Sociálny štát alebo štát bez adjektív	17
Nezmysly sociálneho nemyslenia	21
Hranice moci vlastníctva alebo nedajme si Jánošíka	26
Svetovosť provincionality a provincionalita svetovosti	31
Čas zabudnutých rozporov	34
Sloboda kultúry a hranice kultúrnosti	37
Podstata hľadania	43
Emancipácia občana	51
Byť správcom vlastných dejín	55
Suverenita malého národného štátu	60
Minulosť a vzťahy	65
V tieni leva	70
Causa finita?	74
Komisie na pravdu	78
Teória a prax občianskej spoločnosti	80
Slovenská škola	83
Slovenská pravolaťavosť	88
Politická polarizácia po slovensky	93
Slovenská plitická typológia	97
Stredná vrstva po slovensky	102
Garancia pravdy	106
Mediálna sloboda alebo pasca na slobodu	111
Koniec dejín nebude	114
Celému svetu sa vládnuť nedá	118
Občianska guráž	123
Etika pragmatizmu	127
Demokracia – metóda alebo režim	131
Prečo si nenávidíme slovenských politikov	135
Pravosť elít	141
Občan alebo občiansky princíp	147
Občan a štát	151

Úvod

Vznik slovenskej štátnosti je výslednicou dlhoročných zápasov o vyjadrenie slovenskej identity. Je to boj o vlastné dejiny, vlastnú kultúru a predovšetkým o uvedenie si vlastnej ceny. Kroky sú neisté a vetchá slovenská súdržnosť je rozhodávaná vonkajšími vplyvmi nadnárodných kapitálových záujmov prostredníctvom volených zástupcov. Tí po roku 1989 a následne od vzniku Slovenskej republiky etapovite – striedavo v modrých a pomarančových politických farbách – organizujú tunelovanie štátu ako ideologicky žiaduci proces. Opäť v záujme krajších zajtrajškov... Občan sa stal po výpredaji štátu lokajom nadnárodných monopolov a štát ovládajú tí, ktorí ho vlastne ani nechceli, a dnes paneurópanstvom ideologicky popierajú jeho opodstatnenie. Na zločine krádeže sa podieľali všetci. Každý dúfal, že hoci zákonný, parlamentne demokratický, no vo svojich dôsledkoch zlodejský princíp dáva šancu každému. Komunistami naoktrojovanú ilúziu vlády ľudu vystriedal americký sen po slovensky: stať sa miliardárom z paneláku. Keď väčšina zistila, že nie je možné stať sa súčasťou jedného percenta vyvolených, ovládajúcich potravinársku, energetickú, bankovú či inú základňu štátu, precitla zo sna. To je výsledok vývoja režimu po novembri 1989.

Tvorit' ilúziu akejsi národnej politiky s centrálnou európskou ekonomickou vládou znamená, že si aj naďalej budeme musieť zvyknúť na vládu volených a predsa nechcených... Tento z Bruselu oficiálne prezentovaný variant predznamenáva osud obyvateľov Európy, kde jediným kritériom je rešpektovanie totality moci vlastníctva. Ekonomická európska vláda je zároveň aj vládou politickou. To je nemeniteľný fakt. Automaticky tak vzniká otázka, či dlhová kríza je produktom, alebo cieľom. Celý proces má byť legalizovaný pomocou zvolených vlád na partokratickom princípe. Lokálne bábkové vlády. Voliť sa bude dovtedy, kým bude zvolené, čo sa očakáva. V malých štátoch je tento fenomén ešte vypuklejší. Tu sú drobní karieristi – formálne s vysokými ústavnými funkciami – fascinovaní vonkajšími znakmi moci, účasťou na divadle realizovania záujmov – aj keď nevlastných. Život je predsa príliš krátky, aby sme si ho komplikovali... To bol argument, prečo sa vstupovalo do komunistickéj a dnes do inej, ale tiež len strany... Keď nemám kapitál, tak mám stranu, ktorá má vplyv na jeho delenie. Občan sa má opäť spoliehať na genialitu

vzdialeného „cisára pána“ v hlavnom meste ríše. Napokon – slovenský občan je už historicky dobre vycvičený...

Stalo sa smiešnym domáhať sa „lepších“ politikov. Je úplne bezvýznamné, koľko budeme pracovať, a či sa máme usilovať o poznanie. Režim zotrel vzťah medzi prácou, produktívnou vynaliezavosťou a bohatstvom. Neetický neoliberalný duch času okradol človeka o perspektívy, nádej a budúcnosť. Občan postupne začína chápať, že zákon a spravodlivosť, či liberálny kapitalizmus a sloboda, nie sú pojmy totožné.

Emancipačný proces je imanentným princípom sociálnej existencie jedinca, národov, štátov, kontinentov. V akcelerácii času sa tieto procesy prejavujú na všetkých úrovniach, vrátane náboženských systémov. Predkladám čitateľovi súbor esejí, ktoré boli postupne publikované od roku 1996 v Literárnom týždenníku a v Kultúre. Vznikli ako môj osobný pohľad na zmeny, ktoré sprevádzajú Európu v dobe gigantických informačných a dezinformačných možností, v dobe tvorby internetových spoločenských sietí.

Pre moc je najnebezpečnejší emancipačný pocit, rozpoznanie vlastnej ceny, že ja som ten, čo má právo rozhodnúť. Občan začína chápať, že opäť nadišiel čas uchopiť budúcnosť do svojich rúk. Začína sa bolestivý a, žiaľ, s vysokou pravdepodobnosťou krvavý proces hľadania novej organizácie spoločnosti. Nevyhnutná strata absolutistickej dispozičnej moci vlastníctva je na to dostatočným dôvodom.

Karl Jaspers, nemecký filozof a psychiater, konštatoval: “ Pokora a zachovanie miery je našim údelom.“ Do akej miery túto skutočnosť pochopíme, do takej miery budeme reálne slobodnejší.

Projekt Európa

Argument mieru v európskych pomeroch je iste významným argumentom pre integračné procesy. Ten, žiaľ, nie je primárnym cieľom, ale len sekundárnym produktom. Projekt jednotnej Európy z elementov, ktoré historicky stále medzi sebou bojovali, je výzvou a zároveň záhadou. Teoretici sociálneho inžinierstva predkladali vždy nové projekty s argumentom, že doba je zrelá a podmienky sú historicky už iné ako v minulosti. Oni sú práve tí, ktorí túto historickú príležitosť rozpoznali...

Európan dostal náročnú úlohu. Musí zvládnuť tri formy identity. Identitu národnú, štátnu a európsku. A to všetko naraz a bez zjednocujúceho jazyka. Či sa nevyklučujú tieto formy identity, sa už skúma menej.

Snahy o zjednotenie Európy boli v minulosti založené na nadvláde jedných nad druhými. Tento stav nemohol pretrvať. Podrobení zákonite chceli vždy získať späť svoju slobodu. Nie som si istý, či sa niečo zmenilo na princípoch zjednocovania. Skôr je prijateľnejší názor, že zjednotenie prebieha v záujme efektívnejšej spoločnej hospodárskej obrany, alebo v dôsledku možného ohrozenia inou veľmocou. Zjednotenie na princípe tvorby nového rovnovážneho stavu. To je spoločný zápas o skutočnú európsku identitu.

Ekonomický a mocenský záujem stvorí teóriu v záujme jej realizácie. Aj také veľké projekty, ako tretia ríša, či svetová socialistická sústava, zanikli práve pre odmietnutie uniformity ducha, rasovej a národnej nadradenosti, v dôsledku ekonomickej neschopnosti, ale hlavne preto, že ľudstvo sa dobrovoľne nikdy nevzdá práva na dôstojný život a osobnú slobodu. Úspešnosť európskeho integračného procesu bude teda závislá od toho, či Európa bude pocit osobnej slobody a dôstojnosti obmedzovať alebo rozširovať.

Historická pamäť, jazyková a kultúrna diferenciacia, tradície a ekonomicke rozdiely však rozdeľujú vedomie štatistickej väčšiny obyvateľov Európy. Je to niekoľko zásadných rozporov, ktoré bránia prekonať bariéry, a bránia vzniku európskej identity.

Je to vždy rovnako ťažké. Ľudia z dolného konca dediny nemajú radi tých z horného, Poliaci Nemcov, Francúzi Angličanov, Západoslávci Východoslovákov a naopak, a tak každý nájde niečo na tom druhom. Aversie od dedinskej úrovne, cez lokálnu, štátnu či interkontinentálnu. To všetko na pozadí ekonomickom, dejinnom, kultúrnom, religióznom, s po-

citom – my sme od prírody lepší a niečo viac... Aj to je prejav rôznych foriem identity. K politickému lokálnemu folklóru možno priradiť aj výroky predstaviteľov národných strán slovenskej politickej scény, či výroky zástancov veľkomaďarskej ideológie. A tak si ministri zahraničia dvoch mikroštátov vymieňajú diplomatickú poštu. Problematikou sa zaoberajú dokonca politici európskeho parlamentu. Z hľadiska procesov, ktoré prebiehajú v rámci ekonomických a sociálnych pohybov vo svete, človek nevie, či sa jedná o cieľ, alebo prostriedok na to, aby sa neriešili podstatné veci projektu Európa.

Európa je v skutočnosti rozdelená na štáty, ktoré majú svoju politickú existenciu zabezpečenú akceptáciou Spojenými štátmi, a na štáty už v minulosti ekonomicky či mocensky dominantné. Sem patrí napríklad Anglicko, Francúzsko a Nemecko, ktoré v globálnych rozmeroch stratili svoj pôvodný politický vplyv. Aby ho získali späť, museli by sa navzájom spojiť. Spoločne sa nadnárodné monopoly síce dohodnú, ale medzi bežným obyvateľstvom existujú veľké bariéry. Ak by našli schopnosť tolerovať sa navzájom, našli by aj schopnosť tolerancie voči štátom menším. Tieto, prirodzene, hľadajú svoje existenčné potvrdenie u veľmoci, ktorá im vďaka svojmu momentálnemu globálnemu záujmu umožňuje väčšiu sebarealizáciu. Podstatná je skutočnosť, že bez Spojených štátov by sa rozširovanie Európskej únie nikdy nekonalo. Preto sa nemožno diviť, že práve menšie a ekonomicky menej vplyvné štáty Európy musia hľadať oporu mimo Európy, aj v rámci Európskej únie. Táto politická realita tvorí zásadnú brzdu politickému integračnému procesu a napĺňa európsky integračný proces skepsou. Proces funguje na princípe, že väčšie ryby žerú menšie, ale teraz momentálne nemôžu, lebo sa musia mať na pozore pred okolo plávajúcim žralokom. Je vôbec možný vznik štátneho nacionalizmu amerického typu v európskych pomeroch? Európska identita sa buď rozvinie s následným politickým vyjadrením vzniku európskeho hospodársko-politického útvaru, alebo mnohonárodná Európa bude tvoriť len podporného spojenca iných veľmocí, ktoré nemusia lokálne mocenské problémy národných štátov Európy riešiť. Európsky integračný proces nie je v záujme konkurujúcich veľmocí. Spôsob riešenia historicky problematických slovensko – maďarských vzťahov na vzájomnej a centrálnej európskej úrovni je prejavom reálneho stavu úrovne európskej identity. Proces žalovania a lobovania u vplyvnejších len aktivuje spo-

ľahlivé biologické mechanizmy o „bližšej košeli ako kabáte“ ako dôkaz absencie európskej identity. To platí o vzájomných vzťahoch všetkých štátov Európy bez výnimky.

Európa je bohatá práve vďaka svojej rôznorodosti. Dosiahnuť však jednotu v rôznorodosti je veľkým rozporom európskeho integračného procesu. K zásadným patrí aj rozpor medzi národným štátom, národnou ekonomikou a nadnárodnou ekonomikou a rozpor medzi ekonomickým a kultúrnym zjednotením, pričom kultúrne zjednocovanie zaostáva za ekonomickým.

Politická lojalita väčšiny ľudí patrí štátu ako oblasti, ktorá má spoločný jazyk, kultúru a dejiny. Dejiny spoločného záujmu si musí Európa ešte len vytvoriť. Musí zadefinovať svoj hodnotový systém, funkcie a úlohy štátu vo vnútropolitických procesoch, musí zaujať stanovisko k jednotnému obrannému systému, k spoločnej zahraničnej politike, ale napríklad aj k spoločnému kozmickému programu.

Ak nebude mať Európa vlastný systém obrany, neobháji svoju suverenitu. Podstata demokracie európskych vlád bude spochybnená skutočnosťou, že tieto vlády budú podliehať vplyvu vlády USA viac ako vplyvu svojich občanov. Je to evidentné zo súčasnej politiky celej skupiny európskych štátov. Stačí sa len pozrieť na doterajších ministerských predsedov mikroštátu – Slovenskej republiky-, ktorí svoju opodstatnenosť vládnúť musia argumentovať akceptáciou v zahraničí. Princípy sú vždy veľmi podobné. Pred globálnym záujmom sklonia hlavu všetci kandidáti lokálnej moci. Nazýva sa to politická realita...

Pojem „svetová verejná mienka“, respektíve „medzinárodné spoločenstvo“ (s nejasnou štruktúrou zloženia), môže byť zdrojom pozitívneho vývoja, ale aj zdrojom nátlaku, pretože verejná mienka sa na základe činov nielen tvorí, ale aj vyrába. Teda môže byť produktom záujmovej ekonomickej skupiny a nie štatistickým vyjadrením názoru väčšiny obyvateľov Európy. Jedine veľmocenská vyváženosť je relatívne schopná zabezpečiť medzinárodné právo. Európa musí vytvoriť vlastný spoločný mediálny priestor, vlastné filmové štúdiá, podporovať vlastnú tvorbu pre vznik spoločnej identity. Európsky film ako prezentácia vlastných hodnotových predstáv. To nie je fantázia, to nie je protiamerické. Je to potreba vzniku rovnováhy, aby aj americká hegemonia mala strážcu pred vlastnou dekadenciou. Tak vzniká otázka, či integrácia bude pod centrálnym americkým vplyvom, alebo Európa bude mať na vznik vlastnej politickej

európskej identity. Formy riešenia vzájomných problémov medzi štátmi Európy tomu, žiaľ, nenasvedčujú. Európa je v stave bez železnej opony, ale s poriadnymi bariérami z ťažko priestrelného skla.

Cesta k vzniku európskej identity nevedie len cez európsku ekonomiku. Je to aj vyjadrenie hodnôt a tradícií bežného európskeho občana. A tu sa uplatnia, a veľmi suverénne, aj neekonomické mechanizmy, aj keď všetci vieme, že ide vždy len o peniaze.

Identita stvorí štát a nie štát identitu. Myšlienka zjednotenia Európy si nesmie osobovať právo deklarovat', čo je pravda, a nesmie nadobudnúť vlastnosti náboženstva. Tento proces nie je prírodným zákonom bez akejkoľvek možnosti korektúr. Veľmi to pripomína „zákonité historické víťazstvo robotníckej triedy a proletárskeho internacionalizmu“, ktoré sa malo udiat' tiež na základe vedeckej analýzy. Princíp subsidiarity nie preto, že si ho privlastňujú sociálne demokratické európske strany, ale preto, že je to jediná alternatíva prežitia, ak sa nechceme zbaviť tradičných európskych hodnôt a základného predpokladu pre vznik európskej identity.

Projekt Európa je svojim významom a dosahom mimoriadne závažný. Ak bude výslednicou len ekonomicky extrémne vplyvných, nikým nevolených malých záujmových skupín, ktorých záujmy budú interpretované len teoretikmi neoliberalných konceptov, nemá tento projekt budúcnosť. Potreba celospoločensky reflektovať všetky tieto otázky na širokej demokratickej báze je životnou nutnosťou, aby tak človek opäť geniálnym spôsobom nepodviedol sám seba a na vrchole moci sa nestal obeťou vlastnej hlúposti a opätovne nestál nad hromadou ruín s otázkou – načo to všetko bolo?!...

Krátene publikované: Projekt Európa, Literárny dvojtyždenník, Ročník XIX., 31-32, 4.10. 2006

Zmysel našich koreňov

Človek nachádza prirodzenú sebaistotu a vlastnú perspektívu vďaka spoločstvu, v ktorom sa narodí a vyrastá. Je to jeho koreň, ktorý spoluvytvára pocit príslušnosti k národu, kultúre, tradíciám a hodnotovému systému. Je zdrojom stability v ďalšom živote. Vedomie tejto príslušnosti je významným motivačným zdrojom, ktorý brzdí manipulovateľnosť jedinca.

Svet má byť dnes multietnický, multikultúrny a multináboženský. Homogenizácia masy s teoretickým cieľom povinne pochopiť univerzalitu človečenstva, univerzálnu hodnotu človeka bez rozdielu rasy, pohlavia, náboženskej príslušnosti, národnosti, jazyka. Myšlienka viac ako atraktívna, ale pri realite stavu vývoja spoločnosti a pri mechanizmoch, ktoré jej propagátori ponúkajú, stále nerealizovateľná.

Multikulturalizmus sa realizuje najlepšie prostredníctvom straty spojenia s tradíciou svojho spoločenstva, cez stratu svojich koreňov, ktoré sú práve jadrom nášho civilizačného bytia. Jedným z týchto koreňov je aj jadro posolstva evanjelií. Dejiny vernosti tomuto posolstvu sú dejinami jeho rozporupnej interpretácie. Význam tejto vernosti má však mnoho dôvodov.

Človek je nevyčerateľný zdroj mýtov a božstiev. Ani filozofia, ani racionálnosť nedáva odpoveď na základné otázky zmyslu a povahy existencie. Zostáva nám potom len rozmer transcendentálny, rozmer viery. Ten môžeme prijať alebo odmietnuť. Nie každému postačuje agnosticizmus a ateistická racionalita. Preto zostáva len otázka, v čo veriť, čo je predmetom tejto viery, aké hodnoty táto viera ponúka. Stále sa prezentuje vývoj poznania, ktorý vyvrátil pôvodnú predstavu o viere. Poznanie je tak isto pohyblivé ako viera. Viera však časovo predstihuje rozum, filozofiu a vedu, pričom na konci každého poznania je opäť len nová viera, ako dôkaz nesmrteľnosti potreby transcendentality. Je súčasťou nášho života, je fyziologickou zložkou nášho sociálneho bytia a existencie aj napriek tomu, že nie všetci ju vedome akceptujú. Život človeka bez transcendentálnej dimenzie predstavuje pre väčšinu ľudí stratu trojdimenzionality súcna. Vyjadrením tejto potreby sú práve náboženstvá, ktoré sú pevnou súčasťou všetkých spoločností a kultúr. Riešia mnohé základné otázky sociálnej koexistencie, no ako každý sociálny fenomén nedokážu všetko. Transcendentalita rieši problém continuity života nielen v existenčnom zmysle pudu sebazáchovy, ale aj v zmysle continuity zodpovednosti za činy a správanie. Nedokázali sme sa totiž vysporiadať so zlom

a utrpením pomocou ľudskej právnej logiky, nedokážeme pochopiť zmysel utrpenia.

Kresťanstvo sa stalo základom vzniku európskej civilizácie. Prečo práve desatoro a Ježišove podobenstvá sú stále atraktívnym motivačným činiteľom v modeloch správania? Prečo práve tento putujúci židovský kazateľ, a žiaden iný, dokázal položiť základy pre celú novú civilizáciu a skutočne prežil? Ježiša je možné chápať v troch rovinách: v rovine konkrétnej historickej postavy, v rovine mýtu a ako Krista viery. Tento fenomén sa stal pre kresťanskú civilizáciu stelesnením túžob, pretože podľa viery ako jediný človek prekonal smrť a zbavil človeka viny. Nech budeme vo všetkých rovinách polemizovať o pravdivosti či nepravdivosti, prirodzenosti či nadprirodzenosti evanjeliového posolstva, faktom zostáva, že sa významne podieľalo na vzniku našej civilizácie, modeloch nášho správania, hodnotovom systéme. Pravidelne sme ho prezliekali do aktuálnej predstavy o móde doby, interpretovali podľa mocenských záujmov svetskej moci či cirkevných spoločenstiev. V jeho mene sa viedli vojny, zabíjalo, upaľovalo, ale aj vzdelávalo, liečilo, tvorila sa predstava o mechanizmoch našej sociálnej koexistencie. Toto posolstvo tvorilo ideál, ktorý sme síce nenaplnili, ale vieme o ňom, že je hodnotou zmysluplnou. Stalo sa meradlom dobrého a zlého prostredníctvom jednoduchých podobenstiev.

Ježiš zadefinoval vzťah medzi Bohom a človekom tým najprirodzenejším familiárnym vzťahom otec – deti, pričom aj on je jeho synom. V interpretáciách kresťanských cirkví je tento rodinný vzťah hierarchizovaný. Jeho božskosť definuje exkluzivitu jeho synovstva. Jedine v tomto ponímaní dokáže ľudská logika oprávnenosť postavenia sudcu nad živými a mŕtvymi. Texty posvätných kníh majú tradíciu výkladu s tradičnou rituálnou praxou. Viera sa vyvíjala zároveň so spoločnosťou a nebola hotovým kódexom vieroučných predstáv a rituálov. Vývoj si vynútil mnohé interpretačné zmeny.

Neexistuje vieroučne jednotné kresťanstvo ani islam. Neexistuje „objektívnosť“ dialógu o viere, pretože vždy ponúkame len subjektívnu istotu vlastnej predstavy. Preto ekumenizmus je len prejavom deklarovanej tolerancie, ale nie vnútorné stotožnenie sa s obsahom viery inej. Viera nerozlišuje žiadne farebné odtiene, preto je tak mocná, presvedčivo posilňujúca, netolerantná a krutá zároveň.

Pre mnohých dejepiscov nejestvuje vzťah medzi reálnymi dejinami a evanjeliami. A predsa sa evanjeliá stali spolutvorcami dejín pre celú zá-

padnú kultúru. Sekularizácia a vedecká analýza vzniku a interpretácie posvätných textov značne oslabuje vedomie o zázračnosti biblických posolstiev. Zostáva im však rozmer hlboko ľudský, etický a tiež nepopierateľne zázračná zmysluplnosť nasledovania jadra obsahu. Stále budeme oddeľovať to, čo sa vie, od toho, čomu sa verí. Je k viere potrebný zázračný svet stvorený cirkevnými zoskupeniami? Prečo nevystačíme s nami vnímanou realitou, ktorá nás dostatočne nenaplní zázračnosťou? Despotická moc jedincov či sociálnych skupín s vedomím mesianistického poslania, despotická moc kapitálu – aj to sú zdroje tvorby a potreby zázračnosti. Potreba zázračnosti je daná našou bezmocnosťou pred biologickou podstatou našej existencie a pred nemilosrdnými sociálnymi pohybmi s následným ponížením osobnosti človeka.

Projekty pozemského, ale aj posmrtného blaha vyžadujú uniformu spásy a reálny človek sa jej nedokázal doteraz ubrániť. Nedokázal sa ubrániť ani exkluzivite vyvolenosti na základe viery a dogmatizmu. Správanie človeka, ktorého popisujú evanjelisti, sa humanisticky vymyká zo schém sociologického vnímania nielen doby, v ktorej sa narodil, ale robí problémy dodnes. Vybočuje z náboženskej mentality každého času, takže aj cirkvi, ktoré sa nazývajú kresťanské, ho počas dvoch tisícročí ťažko chápali a dominantnejšia bola ich organizačná štruktúra a jej exkluzivita. Prvky jeho humanistického univerzalizmu sú ťažko prijímané svetskou aj cirkevnou mocou každej doby, ktorá by ani dnes nemohla vyriechnúť iný verdikt, ako odsudzujúci. Jedine v kresťanskom chápaní je obraz Boha aj obrazom človeka. Človeka obetujúceho sa, trpiaceho za svoju predstavu o vzťahoch medzi ľuďmi. Spása osobným príkladom. Tým sa stáva podstatne bližší človeku reálnemu. Podľa viery však na podklade svojej božskej podstaty aj človekom víťaziacim, oslobodzujúcim reálneho človeka prostredníctvom kráľovstva, ktoré nie je z tohto sveta. Základom a hlavným kritériom je čin, konkrétny skutok, ktorý sa stáva mierou morálky, a ktorý je činom v prospech konkrétneho človeka súčasnosti. To, čo oprávňuje vstúpiť do kráľovstva, je prekonanie egoizmu. Členom spoločenstva sa stávaš prostredníctvom činov a mierou naplnenia obsahu takých jednoduchých podobenstiev, ako o márnotratom synovi, milosrdnom samaritánovi či robotníkoch vo vinici... Stávaš sa súčasťou tohto kráľovstva aj bez insígnií cirkevnej organizačnej príslušnosti.

Predpokladom na tolerantné spoluzitie ľudí viacerých kultúr je ich vzájomná pripravenosť v zmysle kompatibility spoluzitia. „Prehrievanie“ spo-

ločnosti prostredníctvom akcelerácie multikulturalizmu a homogenizácie spoločnosti ohrozuje hranice tolerancie. Vzniknuté napätie bude opäť zdrojom hľadania vinníkov radikalizácie spoločnosti, ktorá veští len nové násilie. Ideologickí plánovači ľudského šťastia manipulujú s ľudskou slobodou na základe „vedeckej“ analýzy, ale aj na základe uniformnej predstavy o božej existencii. V tom zmysle nepredstavovali výnimku ani kresťanské cirkevné spoločnosti. Nemusia pritom dokazovať ani svoje schopnosti, ani prítomnosť svedomia. Legitimáciou k moci sa stali pseudováčštinové rozhodnutia alebo subjektívna viera o pravde. Pilátova replika „Čo je pravda?“ na Ježišov výrok: „Každý, kto je z pravdy, počúva môj hlas“ (Jn 18,38), je ironickou otázkou pozemského skeptika, ktorému ostali verné všetky mocenské štruktúry. Abstraktná predstava o človeku budúcnosti víťazí nad reálnym človekom súčasnosti, robí legitímnym jeho urážanie a ponižovanie. Ten je síce súčasťou spoločnosti, ale musí trvale dokazovať, že nie je jej vlastníctvom, nepatrí ani vodcom, ani ich vznešeným cieľom, ani tvorcom týchto ideológií. Evanjeliové posolstvo svojim hodnotovým systémom vymaňuje vnútorný svet človeka spod právomoci „cisára“.

Spochybníť exkluzivitu cirkvi ako ciest k transcendentalite je osobným právom každého z nás, aj keď o viere rozhoduje človek hlavne na základe svojich rodičov, tradície okolia či emočnej príťažlivosti niektorej náboženskej praxe.

Je viera sebaklamom? Neviera hriechom, alebo ochudobnením samého seba? Na to si musí dať odpoveď každý sám. Je však asi pravda, čo povedal Dostojevský: „Keby sa ukázalo, že Kristus sa mýlil, človek mu musí zostať verný, lebo je lepšie zostať s láskou ako s pravdou.“ To je dôvod, pre ktorý bude táto myšlienka v modernej dobe atraktívna aj naďalej pre civilizáciu formovanú kresťanstvom, ale aj dôvod, prečo bude vzdialenie sa od tohto evanjeliového humanizmu nebezpečné, aj keď odmietneme pôvodný nadprirodzený, zázračný svet.

Cesta poznania nie je len zástava vedy, ktorou sa doposiaľ oháňali skoro všetky ideológie (aj tie, ktoré jasne zlyhali) či mnohé historické podvody. Autorita pravdy v sociálnom zmysle nie je v nás, ale medzi nami.

*Krátene publikované: Literárny dvojtýždenník,
Ročník XX., 3 – 4, 24.1. 2007*

Sociálny štát alebo štát bez adjektív

Sociálny štát je fenomén, ktorého ideálom je v súčasnosti jeho existencia a neexistencia zároveň. Jedni si kladú za cieľ jeho vznik a druhí, aby nebol potrebný. Výsledkom obidvoch alternatív je všeobecná sociálna spokojnosť – „štát blahobytu“. Má to dimenziu pojmovej schizofrénie alebo politickej verbálnej hračky, s ktorou sa pohrávajú vodcovia strán a straničiek. Ak je štát demokratický, je aj právny, a je ako živý sociálny organizmus plný protikladov a napätí, ktoré musí neustále riešiť. Štát už nemá slúžiť iba ako liberálne chápaný ochranca slobodného rozvoja individuálnych záujmov, nástroj moci na ich ochranu. Jeho starostlivosť o prospech občanov dostala hlavne po druhej svetovej vojne aj sociálny rozmer.

Je to priznanie zodpovednosti za ďalší okruh problémov. S tým súvisí aj prevzatie nových funkcií a úloh. Základná otázka spočíva teda v tom, či štát akceptuje tieto funkcie, alebo nie. Predstava o vzniku „štátu blahobytu“ ako triumfu ľavicovej politiky či neskrutného liberalizmu je vždy nebezpečnou ideologickou hračkou. Vyšší stupeň konzumu ešte nezabezpečí pocit blahobytu, vyšší stupeň kultúrnosti a nemusí riešiť podstatu sociálnej závislosti. Relatívna štatistická spokojnosť s fungovaním štátu sa dá dosiahnuť len ako výsledok pragmatickej úvahy, na základe sociologických znalostí o štruktúre a potrebách obyvateľstva a na podklade rešpektovania ekonomickej situácie. Sociálny cit má farbu len v politike, nie však v reálnom živote, a je postavený na rešpektovaní kultúrnej tradície, akceptovaní morálneho a hodnotového systému spoločnosti. Hlavná cena pojmu sociálneho štátu je v jeho myšlienke a morálnej vízii. Je symbolom pre vzájomnú solidaritu, úsilie dôstojnejší život. Ten by bol iste najdôstojnejší, keby si ho všetci dokázali bez sociálnej solidarity nejako sami zariadiť. Nielenže to nie je možné, ale nemožno to sociálna a ani naša samotná biologická existencia. „Sociálny štát“ alebo pojem „štát blahobytu“ je symbol humanizácie spoločnosti. Netreba ho popierať, netreba ho „zbožšťovať“. Je to, vďaka Bohu, ešte prítomný, ale nedosiahnuteľný horizont. Jeho cena spočíva aj v tom, že je zdrojom hľadania príčin a riešení ľudskej biedy. Jeho dosiahnutie je tak isto nereálne, ako je aj cieľová predstava, že nebude potrebný. Úroveň povedomia Európanov o fungovaní a funkciách štátu už nepripustí, aby sa štát nezaoberal, respektíve ignoroval možnosti konkrétnej pomoci jedincovi či určitej sociálnej skupine,

ktorí nemajú šancu. Vždy tu bude existovať diskusia na tému – Model a rozsah sociálnych úloh štátu, či má byť táto pomoc prejavom milosrdenstva, alebo má mať aj politické či právne garancie. Predstava o sociálnom štáte sa stáva nepotrebnou za podmienky, že budeme rešpektovať len zákon džungle, zákon silnejšieho s následnou aneticnosťou a pokojným prizeraním sa, resp. neprizeraním sa na biedu, bez hľadania ich príčin a riešení. Každý sám sa musí vo svojom vnútri spýtať, či sa dokáže prizeriť na povalujúcich sa a mrznúcich bezdomovcov, na ufúľané rómske deti, chatrče, primitivizmus, asociálnosť, duševnú biedu a neposkytnúť im napríklad zdravotnícku starostlivosť s vedomím, že aj tak neprispievajú na zdravotné poistenie. To všetko sú otázky, na ktoré si musí odpovedať nie štát, ale každý jednotlivec. Z toho potom vyplývajú aj činy štátu a aj konkrétne činy jednotlivcov v situačnej konfrontácii. To je prejavom hodnotového systému a kultúry spoločnosti. Defektnému prostrediu nepomôžu ani tzv. systémové opatrenia, pretože tie sú možné len pri určitých predpokladoch recipientov. Politika, ekonomika a tzv. systémové opatrenia sa menia príliš rýchlo, aby sa ich účinnosť mohla aspoň minimálne prejavovať. Nepomôžu ani návštevy humanisticky a kriticky sa tváriacich poslancov domáceho či európskeho parlamentu v nablýskaných limuzínach, pripomínajúce skôr návštevu Jozefa Švejka pani barónkou von Botzenheimovou vo švejkovskom poľnom lazarete. Otázka znie: sociálny darwinizmus, alebo elementárna sociálna pomoc, či dávky s priamo vynútenými opatreniami, aby sa v nejakej konkrétnej a zmysluplnej podobe vôbec dostali k adresátovi. Ani jeden civilizačne a sociálne vyvinutý občan, aj keď nie bohatý, by určite nevymenil svoj osud s osudom poberateľa takejto pomoci. Častokrát to nie je parazitizmus, aj keď sa to z hľadiska našich náročných civilizačných kritérií tak javí. Sociálna solidarita nie je solidaritou schopných s neschopnými. Každý politický systém tvorí sociálne skupiny, ktoré nie vlastnou vinou upadajú očakávané ale aj neočakávané do biedy. Členovia vyššej sociálnej vrstvy rozširujú rady tých nižších, či najnižších. K tomu pristupujú osobné tragédie, domáce násilie, živelné pohromy, choroby, dôsledky medzinárodných vojnových či hospodárskych konfliktov a instability. Musíme jednoducho zaplatiť za to, aby vzniknutý sociálny problém nenarušil sociálny mier. Nielen argument sociálneho mieru, ale hlavne úroveň riešenia problémov zo strany štátu a jednotlivcov vedie k pocitu existencie štátu, ktorý nevy-

žaduje adjektíva. Isté percento populácie a, žiaľ, nie malé, nedokáže z objektívnych, ale aj subjektívnych príčin zúčastniť sa na procese produkcie. Existujú aj vysokoškolsky vzdelaní ľudia, ktorí sa jednoducho nenaučili a nedokážu samostatne žiť. Vždy bude potrebné diferencovať a oddeľovať od seba pojmy konzum, zneužívanie pomoci, parazitizmus, boj o holé prežitie a zmysel prežívania len na určitej úrovni.

Napriek všetkej kritike a určite veľkým rezervám pre mnohé zlepšenia je v globálnom zmysle Slovensko vysoko civilizovanou krajinou. Hlavne však preto, že tradíciou, rodinnými väzbami v malých pomeroch, prevažne vo veľmi skromných, často až tvrdých pomeroch, si zachovalo určitú úroveň sociálneho myslenia, nezávislého od politickej situácie. Bola to skôr individuálna vzájomná pomoc rodiny či najbližšieho okolia, ktorá pomohla prežiť. To je aj sila, ktorá sa tiež spolupodieľala na tvorbe spoločného národného vedomia. Povedomie sociálneho štátu sa modelovo dostalo na Slovensko v podstate až za socializmu. Práve preto je teraz vízia jeho existencie ostro napádaná. Vyhovuje to aj neoliberalným konceptom, pretože si uvedomujú, že akonáhle vzniknú problémy vyplývajúce zo systému, pokus o realizáciu sociálneho štátu sa bude interpretovať ako kompenzácia nedostatku legitimacy moci postavenej na veľkom vlastníctve. Existenciu nemeckého či švédskeho povojnového modelu sociálneho štátu nemôže nikto poprieť. Ten náš model však izolovanosťou a svojimi princípmi spôsobil, že všetci spoločne schudobneli. Hovoriť o úspešnom štáte nevyhnutne núti hovoriť o mechanizmoch posledného prerozdelenia kapitálu a, prirodzene, aj o hodnote práce. Jednoducho, či sa oplatí pracovať, alebo len zháňať peniaze. A to môžu spravidla vždy len tí, ktorí ich majú, a tých nie je mnoho. Devalvovanú hodnotu práce za socializmu devalvuje tentoraz vedomie iných mechanizmov, keď napríklad bývalý vyhadzovač v striptízovom bare za socializmu dnes ovláda veľký kapitál a stáva sa ešte mediálnou smotánkou, pretože spĺňa sen o úspechu. Takýto model sa stal hrdinom doby a najviac ohrozuje predstavu o spravodlivom štáte. Mediálni mágovia však vedia, že ľudia potrebujú snívať... Predstavu úspešného štátu osobne neodmietam. Bez zmysluplne zadefinovaných sociálnych funkcií však nie je reálny. Osobne však odmietam adjektíva k pojmu štát, či už sú, alebo nie sú súčasťou jeho oficiálneho názvu. Slovenská socialistická, Slovenská kapitalistická, Slovenská ľudová, Slovenská blahobytná či Slovenská

sociálna republika... Adjektívami totiž štát stráca, a zatiaľ vždy stratil charakter toho podstatného – republiky.

Literárny dvojtýždenník, Ročník XXI., 31-32, 24.9.2008

Nezmysly sociálneho nemyslenia

Internet a televízne stanice sú plné príspevkov od mladých, zdravých, sebavedomých jedincov, prehlasujúcich sa za jednoznačne pravicovo orientovaných. Mnohí z nich vybehli práve zo školských lavíc a sebavedome sa vyjadrujú k organizácii spoločnosti. Títo moderne označovaní „analytici“ pripomínajú svojou povahou modely, ktoré si tentoraz neobliekli ideologický kabát predvoja robotníckej triedy, ale tričko dobre financovanej nadácie s neoliberálnym konceptom. Miesto myšlienok Karola Marxa presadzujú napríklad myšlienky F. A. von Hayeka. Sú súčasťou mediálneho školenia pracujúcich, pričom získavajú výhody, ktoré sú dôvodom prezentácie takéhoto presvedčenia.

Spoločenská a majetková diferenciacia je na Slovensku založená na privatizácii, ktorej priebeh je všeobecne známy. Z nej vyplývajúce rozdiely určili osud spoločnosti na ďalšie generácie. Podobne, ako osudy spoločnosti ovplyvnilo znárodňovanie po roku 1948. Ekonomickým víťazom prirodzene a túžobne očakávanej zmeny sa však nestal nikto iný ako privatizér. Dnes už skôr anonymné postavy, ktorých mená pohltili názvy finančných skupín, skladajúce sa z dvoch, troch písmeniek. Jednoducho, občan zabudni, karty sú už rozdane...

A občan zabudne, lebo musí – a nová generácia bude hrať tak či tak už len s rozdаныmi kartami. Zobrat' všetkým všetko je rovnako nespravodlivé, ako kúpiť fabrickú halu za korunu v prostredí, kde údajne patrilo všetkým všetko. Úspešnosť v privatizácii sa prezentuje ako prejav ekonomickej schopnosti, a všetci, ktorí sa nenabalili, boli prehlásení za závistlivcov. Zostal im opäť len status námedzných pracovníkov s perspektívou maximálne mesačnej ekonomickej istoty, ktorých práca bola prehlásená za druh slobodného podnikania, na ktorú sú podľa novodobých kritérií odsúdení tí menej schopní a menej kreatívni. Zabudlo sa pritom na skutočnosť, že práca nie je len nutnosťou na zabezpečenie konzumu a prežitia, ale má aj rozmer mravný, sociálny či duchovný. Jedinou garanciou slobody je opäť majetok.

Zabezpečiť tento prostriedok na získanie slobody môže byť tak časovo náročné, že sa jej vôbec nemusíme dožiť. Tí, čo ho už našli, často tiež nevedia, čo s ním. A tak si všetci navzájom liberálne niečo závidíme. Nechceme socializmus, lebo sme túžili po kapitalizme, a keď ho máme,